

—≡ Ս Ի Ո Ն ≡—

ԼԱ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1957

ՅՈՒՆՈՒԱՐ - ՓԵՏՐՈՒԱՐ

ԹԻԻ 1-2

ԽՐԲԱԳՐԱԿԱՆ

ԵՐԵՍՆԱՄԵԱՅ ՎԱՍՏԱԿ

Ներկայ թիով ՍԻՈՆ կը թեակոխէ իր «նոր շրջան»ի 31րդ տարին։ Կարելի է ըսել որ ՍԻՈՆ ունեցած է երկու ծնունդ. առաջինը 1866ին, եւ ապրած լոկ 12 տարի, մինչեւ 1877։ Իսկ երկրորդը՝ 1927ին։ Թէեւ սոյոգ է որ նորը հինին յաջորդն է թէ՛ անունով (գրի մը տարբերութեամբ, զի հինը կը գրուի ՍԻՕՆ) եւ թէ իբրեւ պատճառները մէկ եւ նոյն պատճառներէն, այսուհանդերձ դժուար է մին միւսին շարունակութիւնը համարել։ Բացի ուղղութեան եւ պարունակութեան տարբերութենէն, լման 50 տարիներու անջրպէս մը կայ երկուքին միջեւ զոր դժուար է լեցնել նոյնացնելու համար երկու հրատարակութիւնները։ Հետեւաբար 1927ի ծնունդը պէ՛տք է նկատել նոր սկիզբ մը, իբրեւ յղացումը նոր ժամանակներու, նոր պայմաններու, եւ նոր մտայնութեամբ անձերու։

Յիշատակելով այս երեսնամեակը մեր նպատակը չէ երբեք Յոբելինական կամ նման ակնկալութիւններ հետապնդել պատճառներէն համար։ ՍԻՈՆ զիսէ թէ տակաւին չէ հասած պահանջուած այն հասուն տարիքին որ անձերը եւ Հաստատութիւնները պատկառելի կ'ընծայէ, ոչ ալ դեռ կը զգայ թէ շեմաւանած է իր ծոցին մէջ այնքան մը արդիւններ որոնք իրենք զիրենք պարտադրեմ հանրային յարգանքի։ Այսուհանդերձ կը փափաքեմք պարծանքով յետահայեաց ակնարկ մը նետել 30 տարիներու ընթացքին շահուած վաստակին վրայ, նման մեակին, որ երբ օրուան սկիզբը կրկին ձեռքը կը դնէ մանին վրայ՝ կանգ կ'առնէ պահ մը գոհունակ աչքով չափելու համար երէկի եւ նախորդ օրերուն կատարած հերկը, եւ երեսը տեսնազրելով կը վերսկսի նոր եռանդով իր արօրագրութեան արդար աշխատանքին։

Բաց աստի նման անդրադարձումներ կը հետապնդեն նաեւ ուրիշ նպատակներ։ — Յառաջդիմութեան եւ յաջողութեան հիմնական օրէնքներէն մէկն է երբեմն ետ նայիլ անցեալին վրայ՝ աւելի յստակ տեսնելու համար ապագան։ Անդրադառնալ իր գոյութեան կռուաններուն՝ վստահ ըլլալու համար որ չեն

19368ա հ

169-58

խախտած անոնք: Վերջապես այժե անցնել յառաջադրուած նպատակները ոչ միայն ստուգելու համար որ շեղում չէ կատարուած անոնցմէ, այլ հաստատելու համար որ անոնք իրենց գործադրութեան նամբուն մէջ են:

Նպատակն է որ տրուած Հաստատութեան մը կամ ձեռնարկի մը տեսակը եւ ինքնութիւնը կը ճշդէ. եւ անոր հաւասարմօրէն գործադրութիւնն է որ նախ առաջին կ'առնէ քեփումներու եւ այլատեսութիւններու, եւ ապա կ'ապահովէ անոր գոյութեան տեսականացումը:

ՍԻՈՆ որոշ նպատակներով հրապարակ դրուած ձեռնարկ մըն է: Անոր նիւմնադիրը, Եղիշէ Պատրիարք Դուռեան, ՍԻՈՆի առաջին քիւի առաջին էջը զարգարող իր պատշոնագրով, ուղղեալ անոր առաջին խմբագրապետ Բաբգեն Եպս. Կիլիսէականի, կ'ուրուագծէ ՍԻՈՆի նպատակները: Այդ պատշոնագրին մէջ նախ կը մատնանշուին այն ազդակները որոնք մղիչ պատճառը հանդիսացած են նման գործ մը սկսելու: — Միաբանութեան *բաղձակ*, բնութեցատէր հայ հասարակութեան *խնդրակ*, եւ Ս. Աթոռոյ Տնօրէն Ժողովոյ *որոշում*: Ապա կը ճշդութիւն ՍԻՈՆի նպատակները:

ա) *Գոհացում* տալ հոգեւոր ա՛յն պէսին՝ *զոր կը զգայ մեր բարեպաշտ Ժողովուրդը, ո՛ւր եւ ի՛նչ պայմաններու մէջ ալ որ ապրի*: — ՍԻՈՆ մեր Ժողովուրդի զարգացած մասին ալ տրամադրուած է խօսելու, Աւետարանէն բխող խաղաղիկ ու փրկարար ներշնչումներ տալու համար անո՛նց՝ որոնք խնայաստեփանն ունին իրենց մտքի հայեցողութիւններուն հետ հաշտ ու համարձակ շփոթելու մարդկային զգացումներուն ամենէն նուիրականին, կրօնին հրամայականը:

բ) ՍԻՈՆ պիտի ջանայ մշակել նաեւ տոմային հին մատենագրութիւնը, մանաւանդ անոր էջերուն վրայ առեղցնելով անծանօթ կամ անհայտ մնացած գործեր կամ գրութիւններ: — Հայ Եկեղեցագիտական եւ բանասիրական հարցերու վերաբերմամբ ալ ՍԻՈՆ պիտի ունենայ իր կարեւոր բաժինը:

գ) ՍԻՈՆ իր գրական դերը պիտի անփոփէ ... որոշ շրջանակի մը մէջ, ուր քննականաբար մուտ չեն կրնար գտնել զուտ գրականութեան նուիրուած բոլոր սեռերը: (Ընդգծումները Խմբագրութեանն են):

Այս նպատակները իրագործելու համար ՍԻՈՆի առաջին կորույի խմբագրապետին իրենց բանկազին աջակցութիւնը բերին ժամանակակից եկեղեցական ու աշխարհական յայտնի մատուցական անձնաւորութիւններու հոյակապ փաղանգ մը, որոնք արդարեւ այնպիսի առողջ եւ ուժեղ մղում մը տուին ՍԻՈՆի որուն քափը կը զգացուի մինչեւ այսօր իրենց առ յաւիտ մեկնելէ վերջ անգամ: Անոնց խնկելի յիշատակին ի յարգանս, եւ անոնց գործը շարունակողներու յերախագիտութիւն կ'ըլլան յետագայ անդրադարձումները:

Մարդեր կան որոնց գործը կ'անցնի զիրենք կ'ըսեն, դարձեալ, գործեր կան որոնք կ'անցնին զիրենք երկնողները: Այսօր երբ ընդհանուր ակնարկ մը կը նետենք Սիոնի երեսնամեայ հատորներու շարքին վրայ, որ ունէ բարեպաշտ

ընտանիքի մը զրադարանին մէջ աւելի է քան զարդ մը ըլլալէ, կը համոզուինք թէ զործեր կ'անդրանցնին զիրենք երկնողները: Քաղցր ու բարի այն հոգիները որոնք տքնեցան Սիւնի իրազործման համար, մեծ մասով այսօր ոչ կա են. և ինչ որ հաւատով ու սիրով երկնեցին անոնք, կը մնայ ժառանգութիւն մեզի:

Երեսուն տարիներ առաջ, վերսկսաւ Սիւնի նոր շրջանը, Երանաշնորհ Եղիշէ Դուրեան Պատրիարքի նախաձեռնութեամբ, որ Ս. Յակոբեանց դարաւոր ու արդարեւ պանծալի Ս. Աթոռին համար ընդհանրապէս և Պաշտօնական Ամսագրին համար մասնաւորապէս, իր և իր զործակիցներուն աջակցութեամբ նոր շրջան մը կը բանար, կրօնական, կրթական և դաստիարակչական արթնութեամբ: Վասնզի բազմաճիւղ տպարարքին պաշտօնավարութեամբ, Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնը պայծառ դէմքով, մտաւորական արժանիքներով զահակալի մը ներկայութեամբ կը բախտաւորուէր: Կրթական և իմացական բարգաւաճ կեանքի մէկ երեսն էր անտարակոյս հրատարակութիւնը Պատրիարքարանիս Ամսագրին, մամուլի և խօսնակի կրկնակ հանգամանքներով: Կանխող քանի մը տարիներուն՝ Ս. Աթոռոյս ժառանգաւորաց վարժարանն ու Լնծայաւանը վերակազմուած էին ու Ս. Յակոբեանց տպարանը վերաբացուած էր: Տնտեսական պայմաններու յուսալից առաւելութեամբ ու խելացի մատակարարութեամբ, պատկառելի այս զործը իր ընթացքը առաւ և բարոք ճամբու մը մէջ մտնելով շարունակուեցաւ: Զարթոնքի այս շարժումին մաս կազմեց նաև Սիւնի վերահրատարակութիւնը:

Հիմնադիրն ու զործակիցները հաւատացին իրենց զործին վեհութեան և կարեւորութեան, տեսանողի ներշնչումով յուսացին արդիւնքին, Տէրը օրհնեց զիրենք ու հասնցուց իրենց հունձքը: Մեր հոգիներուն մէջ իրենց մասնաւոր տեղը ունեցող, բայց տակաւ առ տակաւ պատմութեան անցնող պատկառելի այդ մարդոց արդասիքը շարունակուեցաւ ահաւասիկ երեսնամեակ մը, իրենց իսկ պատրաստած յաջորդներուն կողմէ: Սիւնի սեղմ էջերէն ամսէ ամիս Հայ ժողովուրդին տրուեցաւ մտքի և հոգիի սնունդ, Ս. Աւետարանի սրտազրաւ դրուագներուն ընդելուզուած սփոփարար ու կենսաւորող խօսքը մեր Տիրով, — Քրիստոնէական վարդապետութեան ճշմարտութիւնները, մեզի յատուկ ազգայնացած ոլորտի մը ընդմէջէն: Հայ տուններէն ու Հաստատութիւններէն ներս Սիւն տարաւ Աւետարանին Լոյսը, թշնամիներէն բռնադատեալ ընդհանուր խաւարին մէջէն դուրս բերելու և լուսաւորելու համար Հայ ժողովուրդի զաւկըններուն միտքն ու հոգին: Երախտալիտութեամբ, պատկառանքով և երջանկութեամբ կը կենանք զործին և ապա ըզոր զործաւորներուն յիշատակին դիմաց:

Կրօնաբարոյական, պատմական իր զլխաւոր դերին քովն ի վեր Սիւն միշտ ունեցաւ նաև — ամբողջ նոր շրջանի երեսնամեակի ընթացքին — բանասիրական և զրական իր բաժինները, որոնք եթէ զլխաւոր դերը չբռնեցին (և արդէն պէտք չէ որ բռնէին), կարեւոր տեղ մը զբաւեցին սակայն ընդհանուր մարմինն մէջ, և ունեցան հանգամանաւոր և հմուտ զրիչներ, արդէն իսկ հեղինակութիւն եզոյ մտքի մշակներ:

Սիոն, տակաւին իր նոր շրջանի առաջին տարիներուն մէջ էր երբ Ս. Աթոռոյս ժառանգաւորաց վարժարանն ու Լ'նժայարանը կուտար իր առաջին հունձքը: Հայաստանեայց եկեղեցւոյ ընծայուած նոր զինուորագրեալներ, որոնք իրենց մատաղ ոյժերը պիտի ի սպաս դնէին բազմակարօտ ժողովուրդի մը կարիքներուն և ատոր հետ մէկտեղ նուիրուէին կրթական մշակութային աշխատանքներու, Սիոնը իրենց համար գտնելով բեմ՝ ուր պիտի երեւէին մաքի և զրշի իրենց փորձերով, հմուտ և փորձառու խմբագիրները՝ ունենալով իրենց առաջնորդ: Գեղեցիկ ներդաշնակութեամբ մը իրար քով կուգան, շատ անգամ, հին և նոր գրիչներ, հեղինակաւոր խօսքն ու առաջին թռիչքները ընող կամ խիզախ խոյանքով երիտասարդ ոյժեր:

Գլխաւոր այս երեսները Ամսագրին սակայն, ունին իրենց ստորաբաժանումները, որոնց մէջ կը մտնեն բանասիրական զանազան հարցեր, Ս. Գրական մեկնութիւններ, աստուածաբանական, եկեղեցագիտական, պատմական, պաղեստինագրական, լեզուական, ստուգաբանական, մատենագրական խնդիրներ, քննական ակնոցով դիտուած, ընդհանրապէս լոյս կը սփռեն աւանդական կամ կիսամութ մնացած խնդիրներու վրայ և կուտան զանոնք յաճախ մասնաղիտական և երբեմն ալ ընթացիկ սեւեռումներով:

Սիոնի առաջին տասնամեակին, հեղինակաւոր աշխատակիցներ եղած են, Դուրեան Պատրիարք, Բաբգէն Եպս., Մկրտիչ Եպս. Աղաւնունի, Թորգոմ և Մեսրոպ Պատրիարքներ, Գարեգին Արքեպս. Յովսէփեանց, Գարեգին Եպս. Տրապիզոնի, Ղեւոնդ Եպս. Դուրեան, Գ. Մխալեան, Տիրան Վրդ., Յ. Օշական, Շ. Պէրպէրեան, Ն. Աղբալեան, Մինաս Չերազ, Վահան Թէքէեան, Վահան Մալէգեան, Գ. Ֆրնտրզիւեան, Մ. Յ. Թիրեաքեան, Մեսրոպ Նուպարեան, Տամատեան, Շահէ Մ. Վրդ. Գասպարեան, Խ. Պ. Քարտաշ և շատ մը ուրիշներ, որոնք համաձայն իրենց նախասիրութեանց և խառնուածքին բերած են իրենց մասնակցութիւնը:

Սիոն հաւատարիմ մնալով հանդերձ զլիաւորաբար իր կրօնաբարոյական, բանասիրական և պատմական ուղեգծին, շարունակեց իր ընթացքը, հակառակ նիւթական և քաղաքական տազնապալի շրջաններու: Երկրորդ տասնամեակին, Համաշխարհային Բ. պատերազմի օրերուն, ինչպէս նաև Ս. Աթոռոյ ներքին տազնապներուն կարելի կանոնաւորութեամբ շարունակուեցաւ, աշխատակիցներ ունենալով առաւելաբար եկեղեցական նորահաս սերունդէն: Մեսրոպ և Կիւրեղ Պատրիարքներու օրով Սիոն ունեցաւ դարձեալ նշանակելի և հեղինակաւոր աշխատակիցներ, ինչպէս օրինակ Արտաւազդ Արքեպս. Սիւրմէեան, Ն. Վ. Ծովական, Եղիվարդ, Հայկազուն Վրդ., Շնորհք Վրդ., Թորգոմ Վրդ., Սերովբէ Վրդ., Յարութիւն Վրդ., Իսահակ Վրդ., Հ. Աճառեան, Յ. Դիւրտեան, Ա. Ալպոյաճեան, Ն. Ադոնց, Արսէն Երկաթ, Ն. Կատար, Ակիւլինէ, Հ. Երեմեան, Գր. Մ. Ֆաթիմի, Գէորգ Մսրլեան, Յ. Բասմաճեան, Վահէ-Վահեան, Բ. Եղիաեան և շատ մը ուրիշներ:

Համաշխարհային Բ. պատերազմը իր աշխարհաւեր կործանումով և Ս. Աթոռոյս ներքին տազնապը տկարացուցին մշակութային աշխատանքները, սա-

կայն սկսուած գործը երբեք կանգ չառաւ, այլ ընդհակառակը շարունակուեցաւ անխափան: Այնուհանդերձ 1948ին երեւան եկաւ Պաղեստինի ծանօթ Հրեայ-Արաբ պատերազմը՝ որուն հետեւանքով թէև ընկերային-մշակութային մեր գործը վերին աստիճանի տուժեց բայց դարձեալ չկասեցաւ:

Սակայն ժամանակի ընթացքին, Սիւն ամսագիր՝ տակաւ առ տակաւ կորսնցուց իր աշխատակիցները: Խորունկ ցաւով կը յիշենք այն պայծառ անունները որոնք առ յաւէտ փակեցին իրենց աչքերը այս աշխարհին... այդպէսով զգալի բաց մը ձգելով մեր հոգիներուն՝ ինչպէս նաև Սիւնի էջերուն մէջ: Սակայն երախտադիտութեան և զեղեցիկ զգացումներու պատմութեանով կը յիշենք զանոնք, Սիւնի երբեմնի աշխատակիցները, կորովի և տքնալան զրիչները, Երանաշնորհ Թորգոմ Պատրիարքն ու յաջորդ երկու զահակալները Ս. Աթոռին, Գարեգին Կաթ. Յովսէփեանց, Արտաւազդ Արքեպս. Սիւրմէեան, Ակադեմիկոս Հրաչեայ Աճառեան, զրազէտ-քննադատ Յ. Օշական, Շահան Պէրպէրեան, իր անսողիւտ իմաստասիրական յօդուածներով, Պարզեւ Եպս. Վրթանէսեան: Եթէ մէկ կողմէն վերոյիշեալները իրենց բացակայութեամբ զգալի բաց մը զոյացուցին, միւս կողմէն սակայն Սիւն ապահովեց աշխատակցութիւնը ուրիշ բազմաբնուէն աշխատակիցներու, օրինակ, Հրանդ Ք. Արմէն, Հայկ Պէրպէրեան, Օր. Սիրարփի Տէր Ներսէսեան, Մ. Մանուկեան, Գր. Սրկ. Գալուստեան, Արամ Երեմեան, Գր. Ա. Սարաֆեան, Աշտիշատ, Զաւէն Եկէնեան, Մարի Աթմաճեան, Վահրամ Մավեան, Անել և շատ մը ուրիշներ:

Երբ այսօր, երեսնամեակի առիթով, պահ մը կանգ կ'առնենք յետադարձ ակնարկով մը նայելու այս վաստակին, երախտադիտութեան և յարգանքի՝ պարտականութեան զգացումներ կը լեցնեն մեր սրտերը հանդէպ հոյակապ կամ համեստ այն բարի հոգիներուն՝ որոնք յոյսով և մանաւանդ սիրով փարեցան իրենց քրիստոնէական, աստուածահաճոյ, ազգօգուտ այս գործին և իրենց անունները և երկերը անշնչելի կերպով ժառանգ ձգեցին զալիք սերունդներուն: Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի:

Երեսնամեայ այս վաստակին առիթով և թուականի մը առջև, յանուն Երուսաղիմայ Ս. Յակոբեանց Պատրիարքութեան, Սիւն իր ջերմագին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ իր հին և նոր բոլոր աշխատակիցներուն, մաղթելով անոնց արեւշատ տարիներ, որպէսզի Հայ գիրին միջոցաւ մեր ժողովուրդին և Աստուծոյ ծառայելու գոհունակութիւնը և երջանկութիւնը իրենց և Սիւնի ընթերցողներունը ըլլայ զալիք երեսնամեակներու ընթացքին: